

Kirsten van Ingen & Hans Goosen

Cito

Contact: kirsten.vaningen@cito.nl

h.goosen@home.nl

Pilot schrijfvaardigheid centraal examen Nederlands vmbo

1. Schrijfvaardigheid binnen de huidige centrale examens van het vmbo

Bij de centrale examens Nederlands voor het vmbo worden voor de verschillende leerwegen van bb, kb en gt verschillende examens geconstrueerd. De examens verschillen in moeilijkheid, maar hebben vergelijkbare onderdelen: een groot deel van de examenopgaven toetst leesvaardigheid aan de hand van verschillende teksten met vragen én in elk van de vmbo-examens is een onderdeel ‘schrijfvaardigheid’ opgenomen.

Schrijfvaardigheid wordt in de huidige examens getoetst aan de hand van één schrijftaak: op basis van een verstrekte situatiebeschrijving moeten de leerlingen een zakelijke e-mail (bb) of een artikel of een zakelijke brief (kb en gt) schrijven. Het onderdeel ‘schrijven’ bepaalt in al die vmbo-examens voor 25 tot 30% het cijfer van het centraal examen (ce).

Een duidelijk voorbeeld van de huidige ce-opdrachten ‘schrijfvaardigheid’ is te vinden in het examen ‘vmbo GL en TL 2015, tijdvak 1’. Het betreft een brief waarin de examenkandidaat een deskundige van een vogelpark moet uitnodigen om een praatje te komen houden op zijn school. Na een situatiebeschrijving is in de opdracht puntsgewijs aangegeven welke inhoudselementen in de brief opgenomen moeten worden. Het correctievoorschrift volgt precies die inhoudselementen. Voor ‘Inhoud’ zijn 6 van de 13 scorepunten te verdienen, voor ‘Taalgebruik’ 4 punten en voor ‘Presentie/conventies’ 3 punten.

2. Waardering en kritiek op de huidige uitwerking schrijfvaardigheid

In de periode na de centrale examens uiten docenten zich vaak op diverse examenfora over de examenopgaven en over de problemen met de correctie. Het onderdeel ‘schrijfvaardigheid’ is daarbij over het algemeen niet zo vaak het onderwerp van gesprek. En vaak beperkt de discussie daarover zich tot het beoordelen van diverse briefconventies.

Over het algemeen zijn vmbo-docenten redelijk tevreden over de uitwerking en de beoordeling van de schrijfpodrachten binnen het centraal examen. Dat blijkt bijvoorbeeld ook uit het algemene commentaar in de Landelijke eindexamenbespreking vmbo gl en tl 2015: “Het is een verademing dat de beschrijving van de casus bij de schrijfpodracht beknopt is gehouden. De koppeling van de opdracht aan een leestekst is een goede zaak”(vmbo-werkgroep SBN/Levende Talen 2015).

Ook in de meer uitgebreide evaluaties van de vmbo-examens blijkt een redelijke tevredenheid van de vmbo-docenten over de uitwerking en de beoordeling van de schrijfpodracht binnen het centraal examen (zie ook: Vragenlijst vmbo gl/tl Nederlands 2014). Tot een jaar of vijf geleden was er vaker scherpe kritiek. Die werd dan veroorzaakt door verrassende elementen in de schrijfpodracht of door onbenoemde elementen in het cv. In de laatste vijf jaar zijn de opdrachten en de beoordelingspunten voor docenten sterk voorspelbaar. Docenten geven in de fora ook aan dat de leerlingen voldoende voorbereid kunnen zijn voor de opgaven. Op het punt van transparantie lijkt de schrijftoets goed genoeg te scoren.

Een belangrijke klacht van docenten Nederlands over het onderdeel ‘schrijfvaardigheid’ is de zogenaamde overschrijfbaarheid van de briefopdracht. Omdat het correctievoorschrift concreet en eenduidig moet zijn en een betrouwbare correctie dient te garanderen, worden in de schrijfpodracht (en de situatieschets) veel inhoudselementen letterlijk verwoord. Die formuleringen kunnen de examenleerlingen zonder veel aanpassingen gebruiken in hun eigen tekst. Er zijn docenten die van mening zijn dat omwille daarvan dit onderdeel een (te) groot beroep doet op de leesvaardigheid van leerlingen.

Ook de examenmakers zien nog mogelijkheden tot verbetering van de toetsing van schrijfvaardigheid. Leden van de vaststellingscommissie erkennen de hoofdproblemen van de huidige schrijfpodrachten: examenleerlingen worden bijna niet uitgedaagd om zelfstandig inhoudselementen te produceren en ze kunnen niet goed genoeg beoordeeld worden op de zelfstandige productie van correct geformuleerde en gespelde tekst. Als leerlingen ervoor kiezen om eigen ideeën in eigen woorden uit te werken, lopen ze gemakkelijk het risico snel punten te verliezen voor de categorie ‘Taalgebruik’. Op die manier wordt overschrijven door het examen zelf gestimuleerd. Op het punt van de validiteit van dit toetsonderdeel valt wel wat af te dingen. Ook geeft de huidige schrijftoets geen helder inzicht in welke onderdelen van correct spellen en formuleren de verschillende leerlingen goed presteren. Een mogelijke koppeling met de referentiesniveaus uit het Referentiekader Taal en Rekenen op het gebied van taalverzorging wordt in de huidige examenpraktijk nauwelijks benut, terwijl een betere concretisering daarvan een gunstig terugslaggeffect op het onderwijs zou kunnen hebben: (a) op alle vmbo-scholen kan men zich in het onderwijs beter richten op gemeenschappelijk bepaalde leerstof en (b) vervolgopleidingen krijgen een duidelijker beeld waarop ze kunnen aansluiten.

3. Onderdelen pilot schrijfvaardigheid

In 2013 is het College voor Toetsen en Examens, samen met Cito, een pilot gestart voor de centrale examens Nederlands vmbo om de huidige problemen aan te pakken. Ook een koppeling aan de niveaubeschrijvingen uit het Referentiekader Taal en Rekenen is beproefd.

In twee achtereenvolgende schooljaren zijn op een veertigtal vmbo-scholen, zowel binnen bb en kb als binnen gl/tl, de nieuwe examenopgaven 'schrijfvaardigheid' ingezet. We beschouwen twee elementen in de nieuwe examenopgaven als de belangrijkste veranderingen:

- een verslag schrijven (in plaats van een brief) aan de hand van een videofragment (in plaats van een lijstje van verwoorde inhoudselementen);
- afzonderlijke toetsing van 'spellen' en 'formuleren', onder andere gebaseerd op de niveau-omschrijvingen in het Referentiekader Taal en Rekenen.

In de pilot is nog een derde onderdeel van schrijfvaardigheid uitgewerkt: 'het invullen van een formulier'. Zo worden, met 'het verslag schrijven' en 'het formulier invullen', twee van de vier soorten schrijftaken volgens het Referentiekader Taal en Rekenen gerealiseerd binnen het examen. Ook is gezocht naar een oplossing voor enkele knelpunten in de huidige beoordeling van de schrijfopdrachten. Zo zou de aftrekgeregeling voor taalgebruik in de huidige examens verfijnder kunnen zijn. In de opzet van de toets voor 'spellen' en 'formuleren' en in de beoordeling daarvan hebben we dat probleem aangepakt.

In onze presentatie richten we ons op de belangrijkste veranderingen. Wat hebben we, met betrekking tot de hierboven genoemde elementen, in twee jaar ontwikkeld en aangepast? Wat waren de resultaten van de proefpopulatie (leerlingen uit de examenklassen)? En hoe waardeerden de deelnemende docenten de nieuwe opgaven en de beoordeling daarvan?

4. Inhoud presentatie

In onze presentatie zullen we verschillende aspecten van de pilot belichten. Op basis van onze ervaringen in het eerste pilotjaar hebben we, bij de opdracht van het schrijven van een verslag, het gebruik van de videofragmenten gehandhaafd. De schrijfproducten van de leerlingen en de waardering van de docenten gaven daar voldoende argumenten voor. Wel hebben we in het tweede pilotjaar gezocht naar een spreiding in de aard en het niveau van de opdrachten voor de verschillende leerwegen van bb, kb en gt. Dat heeft ertoe geleid dat bij bb en kb de kandidaten informatie voor hun verslag uit één filmfragment moeten afleiden en dat voor gt de examenleerlingen infor-

matie uit twee filmfragmenten moeten combineren. We zullen die gt-opdracht en de daarbij behorende videofragmenten presenteren en toelichten.

Bij het toetsonderdeel ‘spellen’ zullen we toelichten hoe we ons gebaseerd hebben op de referentieniveaus in het Referentiekader Taal en Rekenen en op welke manier we overlap en verschil aangebracht hebben voor de verschillende toetsen van bb, kb en gt. Voor het toetsonderdeel ‘formuleren’ konden we niet terugvallen op het Referentiekader Taal en Rekenen, omdat formuleren daarin niet aan bod komt. Bij de ontwikkeling van dit toetsonderdeel hebben we gekozen voor de indeling van categorieën van taalfouten van Jannemieke van de Gein (2012). Ook hierbij hebben we gezocht naar overlap en verschil in de toetsen voor bb, kb en gt. We laten met een overzicht zien hoe we die overlap en de verschillen hebben gerealiseerd en we tonen voorbeelden van de toetsen ‘spellen’ en ‘formuleren’ die we hebben voorgelegd aan de leerlingen.

Tot slot gaan we in op de stand van zaken met betrekking tot een eventuele tweede ce-zitting voor schrijfvaardigheid.

Referenties

Gein, J. van de (2012). “Taal op Klompen. Uitkomsten van een onderzoek naar taalfouten aan het einde van het voortgezet onderwijs”. In: *Levende Talen Tijdschrift*, 13 (4), p. 22-30.

Ronde 6

Eveline van Baalen (a) & Gerdineke van Silfhout (b)

(a) Bureau ICE, Culemborg

(b) SLO

Contact: evbaalen@bureau-ice.nl

gerdinekesilfhout@gmail.com

Hoe maakt u een goede taaltoets?

1. Inleiding

Een goede toets is een middel waarmee leerlingen kunnen laten zien over welke vaardigheden ze beschikken. Ze kunnen ermee aantonen waar hun zwakke plekken liggen, maar ook laten zien wat hun sterke punten zijn. Voor een docent kan het een hele uit-